

TOMÁŠ HUBÁČEK / 27. 6. 2024

České filmy před sto lety: Jindra, hraběnka Ostrovínová

Rok 1924, jak již bylo uvedeno v předcházejícím textu z této série, byl pro československou kinematografii nelehkým obdobím. Do kin bylo uvedeno pouze osm nových domácích filmů, což představovalo až do konce protektorátní éry nejnižší výroční bilanci. Počtu navzdory šlo o obsahově i formálně různorodé tituly, na které se v tomto roce na stránkách *Filmového přehledu* postupně zaměříme.

Ačkoliv před sto lety procházel filmový průmysl vrcholící krizí, nelze to samé říci o strmém vzestupu vycházející režijní stálice, Václavu Kubáskovi. Ten ve sledovaném roce uvedl do kin krátce po sobě hned tři celovečerní filmy, divácky úspěšná melodramata, založená na populárních literárních předlohách. Vedle *Dvojího života* a *Děvčete z hor*, které budou předmětem příštích článků, šlo o snímek *Jindra, hraběnka Ostrovínová*. Komorní kostýmní film Kubásek natočil podle dnes již pozapomenutého, ale ve své době mimořádně úspěšného románu Ivana Klicpery. O oblibě díla svědčí i fakt, že k jeho zfilmování došlo v průběhu pouhých čtrnácti let hned třikrát.

Václav Kubásek chtěl být již od dětství hercem. Od kočovných divadel se po konci první světové války přesunul k filmu a u společnosti Václava Binovce Wetebfilm ztvárnil řadu spíše vedlejších rolí po boku Suzanne Marwille. Svou scenáristickou a režijní kariéru začal v roce 1923, kdy vytvořil mimořádně plodný tvůrčí tandem s kameramanem a spoluscenáristou Josefem Kokeislem, se kterým navázal kontakty již u Binovce. Jejich úzká spolupráce dala ve dvou letech vzniknout pěti melodramatickým filmům, mezi kterými lze najít celou řadu podobností. V centru dění těchto adaptací literárních předloh vždy stojí nevinná ženská postava (ačkoliv právě jeden z těchto motivů *Jindra, hraběnka Ostrovínová* variuje), sváděná amorálním, vypočítavým mužem. Na své cestě za pravou láskou se hrdinky setkávají s mnoha pády, záměnami postav za jiné i skutečnými či domnělými úmrtími svých blízkých. Josef

Kokeisl coby kameraman často pracuje s přírodní symbolikou, aby tragický, rozervaný a sentimentální tón filmů ještě umocnil. V několika případech také autoři do děje zapojili oslavné národní prvky, ačkoliv jejich intenzita se nemůže rovnat jiným dílům z této doby a nikdy nepředstavovaly hlavní témata.

Kubásek začal svoji režijní kariéru ve společnosti Pronax *Záhadným případem Galginovým* (1923). Film dle povídky Otomara Schäfera, až do devadesátých let považovaný za ztracený, stavěl svůj děj na ztrátě paměti a následné záměně jedné z ústředních postav. Následovaly *Čarovné oči* (1923) na motivy stejnojmenného díla Bohumila Zahradníka-Brodského, uvedené do kin až počátkem kritického roku 1924. Příběh o slovenské cikánce Zorce, která se díky své lásce dostane do movitého pražského prostředí, akcentuje pro Kubáska a Kokeisla další příznačný motiv kulturních a třídních rozdílů.

Pro Pronax natočili také svůj třetí společný snímek, *Jindru, hraběnku Ostrovínovou*, která byla do kin uvedena na počátku října 1924. Jak již bylo zmíněno, jde o adaptaci nejúspěšnějšího díla Ivana Klicpery, syna známějšího Václava Klimenta. Kniha, která je považována za předchůdce dívčích románů,^[1] byla pod původním názvem *Jindra: obraz z našeho života* poprvé vydána roku 1876 a nedlouho poté se stala čtenářsky nesmírně oblíbenou. Jen do konce roku 1924 se dočkala jednadvaceti vydání.

Kubáskova filmová verze přitom nebyla první, ani poslední. Již v roce 1919 Klicperovu knihu pod prostým názvem *Jindra* zfilmoval jako svůj debut Oldřich Kmínek, později autor veskrze podprůměrných až brakových snímků. Jeho podoba Klicperova díla je považována za nedochovanou. Pravděpodobně nejznámější adaptací je již zvukový film Karla Lamače *Jindra, hraběnka Ostrovínová* z roku 1933. Byť se nejedná o jeden z nejzdařilejších Lamačových režijních počinů, je na místě ocenit jeho obsazení s Jarmilou Lhotovou a samotným Karlem Lamačem v ústředních rolích. Také hudební čísla z per autorů Karla Hašlera a Miloše Smatka zajistila této verzi solidní diváckou pozornost.

O čem tedy příběh populární Klicperovy knihy, která byla ve dvacátých letech několikrát přenesena i na divadelní jeviště, pojednává? Ústřední postavou je, jak již název napovídá, Jindra Jarýnová, mladá dcera továrníka Jarýna, která se po letech strávených ve Vídni vrací do Čech k rodině. Zde potkává domácího učitele svých malých bratrů, vzdělaného vlastence Vojtěcha Lípu. Ačkoliv Lípa k Jindře cítí

náklonnost, ta jej odbývá až do chvíle, kdy je jím po pádu do řeky zachráněna. Rozvine se mezi nimi něžné pouto a idylu zhatí až požár Jarýnovy továrny, po kterém se rodina ocitne ve finančních nesnázích. Pomocnou ruku Jarýnovi nabídne bohatý hrabě Ostrovín, který jako odměnu žádá Jindřinu ruku. Aby dívka zachránila svého otce, tehdy již poslance zemského sněmu, souhlasí a k Lípově zklamání se za Ostrovína provdá. Po čase mu porodí syna, ale krátce nato zemře. Jarýn vykoná poslední přání své dcery a svého malého vnuka odveze k Lípovi, aby jej ten vychoval jako vlastního.

Kubásek se ve své adaptaci soustředil primárně na vztah mezi Jindrou a učitelem Lípou, přičemž drobnější zápletky, které obsahuje Klicperova kniha, zcela vynechal. Důležité však je, že ve filmu zůstal vývoj Jindřina charakteru, který ozvláštňuje jinak poměrně předvídatelné narativní schéma celého melodramatu. Jindra na scénu totiž nevstupuje jako naivní či důvěřivá hrdinka, které nacházíme v jiných Kubáskových a Kokeislových filmech, ale jako silná ženská figura, která o Lípu zpočátku vůbec nejeví zájem. Přemýšlí dokonce, jak jej veřejně pokořit, i když v tu chvíli již činí spíše ze žárlivosti ke své sestřenici Amálce, která naopak o učitelovu přízeň usiluje od počátku. Jindra nachází cestu k Lípovi postupně, imponuje jí jeho vzdělanost, ale i morální pevnost, s níž odmítne finanční výpomoc od Jarýnovy rodiny. Naznačené téma majetkových a třídních rozdílů se pak ještě s větší palčivostí vrací do středu dění v druhé polovině snímku, kdy dojde k provdání Jindry za hraběte Ostrovína.

Ačkoliv by šlechtické prostředí, v němž se film odehrává, mohlo napovídat, že ve filmu byly široce využity monumentální kulisy a bohatá výprava, opak je pravdou. Zřejmě i ztížené produkční podmínky způsobily, že se drtivá většina filmu odehrává v interiérech, které na sebe svým vybavením rozhodně pozornost nestrhávají. Viditelně nákladnější jsou pouze scény z plesu a Jindřiny svatby, které zároveň patří mezi kratší obrazy. Za zmínku stojí, že architektem filmu byl teprve začínající Alois Mecera, později jeden z nejvýznamnějších českých filmových architektů, podílející se na desítkách úspěšných titulů. K dostaveníčkům mezi Jindrou a Lípou dochází příznačně v náručí přírody, odrážející svou půvabností a čistotou jejich vztah. Jakmile je však Jindra provdána za Ostrovína, vídáme ji ve filmu výhradně v jedné místnosti hraběcího sídla, kde následně i porodí svého syna a zemře. Poté, co je chlapec předán na výchovu k Lípovi, bere učitel dítě něžně do náruče a společně z okna vyhlíží na siluetu Pražského hradu. Cesta vlasteneckého a hrdého učitele ke správné výchově nevlastního dítěte tím může začít.

Dobový tisk zaujal vůči *Jindře, hraběnce Ostrovínové* mírně optimistický tón, byť si povšiml několika slabých prvků. Quido Kujal na stránkách *Českého filmového zpravodaje* konstatoval, že zejména Kokeislova kamera patřila ke slabším místům. Pravdou je, že Kokeisl střídá takřka výhradně dvě velikosti záběrů a irisovou clonu využívá téměř v každém obraze. Kujal porovnává jeho výkon s hollywoodskými filmy, které v témže roce tak dominantně obsadily československá kina, a píše: „[...] *užíváno je příliš mnoho závojų, ač ten nejlepší americký film mívá jen několik scén, touto technikou fotografovaných.*”^[2] Kujal také s mírnou výtkou pochválil herecký výkon Mary Jansové v ústřední roli. Jansová sama se v témže roce objevila ve všech dalších Kubáskových filmech v hlavních rolích. Z obsazení je dobré zmínit i Jana W. Speergera v roli učitele Lípy, přičemž šlo o jeho první velkou roli, či dalšího Kubáskova oblíbence Eduarda Malého, který navzdory omezenému času na plátně přesvědčivě ztvárnil charakterově rozpolceného hraběte Ostrovína.

Jindra, hraběnka Ostrovínová představuje dílo, které pozoruhodným způsobem variuje konvence melodramatu, ale zároveň kvalitativně nevyčnívá z Kubáskovy průměrné

tvorby. V dalších článcích se na *Filmovém přehledu* podíváme i na zbývající Kubáskovy snímky, které v roce 1924 vznikly, a na to, jakým způsobem k melodramatické struktuře přistupují ony.

Jindra, hraběnka Ostrovínová (Československo 1924), režie: Václav Kubásek, scénář: Josef Kokeisl, Václav Kubásek, kamera: Josef Kokeisl, hrají: Mary Jansová, Gitta d' Amaro, František Havel, Marie Fingerová, Jan W. Speerger, Eduard Malý a další. Pronax-Film, 83 min.

Zdroje:

Luboš Bartošek, *Dějiny československé kinematografie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1979.

Zdeněk Štábla, *Data a fakta z dějin československé kinematografie 1896–1945*. Praha: Československý filmový ústav 1989.

Jiří Hrbas, Václav Kubásek: Průkopník pokrokové linie v našem filmu. *Film a doba* 19, 1973, č. 9, s. 458–468.

Poznámky:

[1] K polemice o žánrovém vymezení knihy viz též: Anna Šorejsová, *Vybraná díla Ivana Klíčpery*. Diplomová práce. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Katedra českého jazyka a literatury 2017.

[2] –jal., Jindra, hraběnka Ostrovínová. *Český filmový zpravodaj* 4, 1924, č. 35, s. 3.